

Mord och självmord – en metodologisk studie

Av stadsfiskal KLAS LITHNER.

Inledning.

Samtidigt som många kriminologer söka finna brottslighetens orsaker och svaren på andra grundläggande frågor, har på andra håll uppstått en känsla av att det först är nödvändigt att koncentrera forskningsarbetet på mindre, mera konkreta uppgifter, t. ex. sådana som det karakteristiska hos en viss brottstyp eller dess föröfvare. I samband med sådana undersökningar böra de metodologiska frågorna tillmätas stor vikt.

När det gäller att välja ämnen för sådana specialundersökningar måste man godtaga som ett psykologiskt faktum att inget annat brott väcker sådant allmänt intresse som mord. Som bevis härför kan bl. a. hänvisas till att nästan alla volymer i den förnäma serien „Notable British Trials“ behandla detta brott. Man kan också peka på den långa rad av författare, i synnerhet i de anglosaxiska länderna, som skrivit ofta litterärt högtstående och psykologiskt värdefulla essayer om mord, t. ex. H. B. Irving, William Roughead, Edmund Lester Pearson, Joseph Henry Jackson och Frances Tennyson Jesse. En författare, som i motsats till de nämnda är kriminolog av facket, nämligen Hans von Hentig, har i ett nyare verk sin vana trogen pekat på de djupa historiska sammanhang som ligga bakom detta intresse.¹⁾ Det anförda gäller också trots mordets ringa numerära betydelse. Vidare kan en jämförelse mellan mord och självmord giva ett fruktbart kompletterande material på grund av den nära frändskapen mellan dessa båda fenomen.

I det följande komma fyra olika böcker om dessa ämnen att diskuteras och jämförande analyseras.

I. John Lewis Gillin, *The Wisconsin Prisoner. Studies in Criminogenesis* (Madison, University of Wisconsin Press, 1946).²⁾

Arbetet nämnes ej sällan i amerikansk kriminologi, där det tydligen anses som en värdefull gruppundersökning. Materialet utgöres av 486 fångar i Wisconsins statsfängelse (där straff på över 2 år avtjänas). 92 av dessa voro ådömda livstidsstraff för mord.³⁾ De båda övriga grupperna voro sedlighets- och egendomsbrottslingar. Endast mördarna äro emellertid av intresse i fortsättningen. Gruppen omfattade alla fångar som avtjänade

¹⁾ Hans von Hentig, *Zur Psychologie der Einzeldelikte. II. Der Mord* s. 1 (Tübingen, Mohr, 1956).

²⁾ John Lewis Gillin (1871—1958) var professor i sociologi vid University of Wisconsin 1915—42. Se nekrolog av Ernest W. Burgess i *American Journal of Sociology*, vol. LXIV nr 6 (May 1959), s. 626.

³⁾ Dödsstraff förekommer icke i Wisconsin.

livstidsstraff för mord i Wisconsin vid tiden för undersökningen, utom 16, som dogo medan undersökningen pågick, voro för sjuka att intervjucas eller ej talade engelska. Bortfallet var följaktligen redan från början ganska stort.

Gillins forskningsmetod innebar att uppgifter i första hand insamlades från fängelsets akter och kompletterades med personliga intervjuer. Många fångar tillhandahöllo också skrivna självbiografier som analyserades. För kontroll av uppgifterna gjordes undersökningar i deras hemkommuner och annorstädes. Som kontrollgrupp användes deras icke-brottsliga bröder. Vid jämförelsen mellan de tre olika fångkategorierna framkommo vissa skillnader, som dock här kunna förbigås. Vidare gjordes en jämförelse mellan fångarna och Wisconsins manliga befolkning.

Et stort antal statistiskt signifikanta skillnader erhöles mellan mördarna och dels de båda övriga fångkategorierna, dels kontrollgruppen. Den senare kan dock ej anses representativ dels på grund av det sätt varpå den utvalts, dels på grund av sin ringa storlek.

I ett följande kapitel „Hur mördare skapas“ refereras närmare och analyseras ur sociologisk synpunkt tio av de i materialet ingående fallen.

När Gillin därpå sökte finna mördarens karakteristika, fann han — som var att vänta — en utpräglad anhopning av sådana faktorer som erfarenhetsmässigt anses öka risken för brottslighet. Hans förklaring, som baseras båda på den statistiska analysen och referaten av de enskilda fallen, giver följande faktorer som de mest betydelsefulla:

- 1) en organism som i något avseende är bristfällig,
- 2) en omgivning som begränsar subjektets möjligheter,
- 3) erfarenheter i hemmet som åstadkomma en känsla av underlägsenhet och/eller osäkerhet eller motstånd mot auktoriteter,
- 4) bristfällig uppfostran,
- 5) påverkan av inflytanden från en mindre grupp, som är i konflikt med samhället,
- 6) förkvävande av det grundläggande behovet av säkerhet, självuppskattning, erkännande från andra och nya erfarenheter,
- 7) avbrott i relationerna med hustrun eller annan medlem av det motsatta könet,
- 8) uppkomsten av en kris,
- 9) spritpåverkan i ett stort antal fall.⁴⁾

Detta försök till kombinerad förklaring enligt multipel faktor-teorin giver onekligen ett mycket heterogent intryck. 1) påminner sålunda om den kriminalantropologiska skolan, 3) om Adlers

⁴⁾ Gillin, s. 85—87.

psykologi, 5) är antingen Sellins „Culture conflict“ eller Sutherlands „differential association“-teorier, 6) är W. I. Thomas' grundläggande behov och återstoden äro alldagliga „sunt förnuft“-förklaringar.

Förutom detta kan som kritik sägas, att kontrollgruppen intervjuades ett par år efter undersökningsmaterialet, varför de mellanliggande åren kunde ha förändrat bilden, att kontrollgruppen var äldre än undersökningsmaterialet, att personer, som dömts eller sakerförklarats för mord men med annan påföljd än livstids fängelse ej ingå i materialet, att inga upplysningar ges om offren och att upplysningarna om förhållandet mellan mördaren och offret vid tiden för mordet äro mycket kortfattade.

Av intresse är arbetet närmast på grund av kombinationen av statistiska metoder och socio-psykologisk analys av de enskilda fallen.⁵⁾

II. Marvin E. Wolfgang, *Patterns in Criminal Homicide* (Philadelphia, University of Pennsylvania, 1958).⁶⁾

Verkets uppgift är att utforska mord (inkl. dråp och misshandel med dödlig utgång) genom en lokal studie av material från Philadelphia. Det omfattar alla till Philadelphiapolisens anmälda mord (vilken term för enkelhetens skull i fortsättningen användes) under åren 1948—52. I 38 av de 588 fallen förblev förövaren okänd. I återstoden döddades 550 personer av 621 förövare. Författaren arbetade under en stor del av tiden som „adjungerad ledamot“ av polisens mordkommission.

Bokens andra del innehåller en på förundersökningsprotokollet byggd, ytterst noggrann redogörelse för mörderna och offren ur alla tänkbara statistiska synpunkter, av vilka åtskilliga ej tidigare undersökts med samma noggrannhet. På grund av materialets mångfald är det omöjligt att närmare behandla allt, men som en illustration kan istället anföras två ur de olika tabellerna sammanställda beskrivningar av det typiska Philadelphiamordet, där det vanligaste alternativet i varje tabell medtagits. På grund av negrernas stora andel i våldsbrottsligheten i staden är det nämligen erforderligt att skilja på ett vitt och ett svart typiskt mord. Uppgifterna framgå av nedanstående tabell.⁷⁾

Betydelsen av de sålunda utrönte karakteristika är särskilt att en stor del av offren tidigare gripits (eller anhållits) för våldsbrott, våldsbrottens dominans i förövarnas förflutna och spritpåverkans genomgående förekomst.

Bokens tredje del diskuterar förhållandet mellan förövaren och offret. Här visade det sig att primärgruppkontakterna ut-

⁵⁾ Stephan Hurwitz, *Kriminologi*, s. 51 (1 uppl., 1948).

⁶⁾ Associate Professor i sociologi vid University of Pennsylvania. Verket har utförligt recenserats av Stürup i denna tidskrift 1959, s. 101—102.

⁷⁾ Wolfgang, s. 361—378.

Faktor	Vit		Svart	
	Förövare	Offer	Förövare	Offer
Kön	Man	Man	Man	Man
Ålder	33,4	40,5	31,1	35,5
Metod	Slag och sparkar		Flera knivhugg	
Tid	Lördag kl. 20		Söndag kl. 2	
Månad	Maj		September	
Plats	Utomhus			
Spritpåverkan	Samtliga			
Motiv	Obetydligt intermezzo			
Relation förövaren-offret	Obekanta		Vänner	
Offret dör inom	ett dygn		en timme	
Kriminellt förflutet	Gripen en gång för våldsbrott	Intet	Gripen minst en gång för svår misshandel	Gripen för våldsbrott

gjorde 65 % av fallen i detta sammanhang. Till särskild behandling upptagas sådana sociologiskt intressanta kategorier som mord inom familjen och mord, som korsar rasgränsen. Av betydelse är också det mord vartill offret bidrager.⁸⁾ Wolfgang definierar offerinfluerade mord som de fall där offret är den som först tar sin tillflykt till våldsamheter och avslutar kapitlet med att uttala „föreställningen om offret som en svag och passiv individ, som söker draga sig undan en våldsbetonad situation, och om förövaren som en brutal, stark och aggressiv utåtriktad person, som söker upp sitt offer, är ej alltid korrekt“.⁹⁾

Å andra sidan finns det en kategori av offer, särskilt kvinnor, i detalj behandlad av von Hentig,¹⁰⁾ som nästan synas förutbestämda att bli dödade. I sin utmärkta essay om badkarsmördaren G. J. Smith präglade F. T. Jesse den engelska termen „murderer“ för denna grupp.

I bokens fjärde del, förövaren efter brottet, behandlas bl. a. sammanhanget med självmord. Därav framgår att endast 25 av

⁸⁾ Ibid., s. 206.

⁹⁾ Ibid., s. 265.

¹⁰⁾ von Hentig, *The Criminal and his victim. Studies in the Sociobiology of Crime*, s. 427—430 (New Haven, Yale University Press, 1948).

621 förövare begingo självmord efter gärningen. Som förklaring anföres att i de flesta av dessa fall var det fråga om ett i förväg planerat självmord, där vederbörande först ville döda den person som krossat deras lycka. I dessa fall ingick i förhistorien ett långvarigt nära personligt förhållande mellan förövaren och offret, och akten kännetecknades av grovt våld. Som en i varje fall partiell förklaring till dessa fall godtager Wolfgang den psykologiska teorin om frustration-agression. Frustrationen är med andra ord så stark att den nödvändiggör ett stort antal våldshandlingar mot offret, och när gärningen är fullbordad, återstår likväl så mycket av aggressionen att den vänder sig inåt — mot förövaren själv.¹¹⁾

I ett avslutande kapitel, Slutsatser och förslag till ytterligare forskning, framlägger författaren den intressanta teorin att till den sjunkande brottsligheten mot liv kunna ha bidragit snabbare förbindelser med polis och ambulans, snabbare transport till sjukhus och förbättrad medicinsk teknik. Vidare utpekas som lämpliga forskningsuppgifter yrkets inflytande på brottsligheten mot liv (grov- och diversearbetare dominerade i Philadelphia-materialet) samt orsakerna till den höga brottsligheten mot liv bland negrerna.¹²⁾ Som sammanfattning, då någon kritik är svår att åstadkomma, kan sägas att arbetet är byggt på statistiskt material, omsorgsfullt dokumenterat och synnerligen uppslagsrikt, när det gäller att skärskåda mordet ur alla tänkbara synpunkter. Ehuru det ej är en historisk studie över mord, ej jämför mord inom olika kulturer och ej närmare utreder orsakssammanhangen, bidrager arbetet likväl bättre än något annat hittills framkommet verk till att fylla den stora lucka i den internationella litteraturen som von Hentig talar om i sin egen ganska nyutkomna bok om mord.¹³⁾

III. Émile Durkheim, *Suicide; A Study in Sociology* (Glencoe, The Free Press, 1951).¹⁴⁾

Då detta är ett av de klassiska verken inom den internationella sociologiska litteraturen, skall den refererande delen inskränkas så mycket som möjligt.

Durkheims definition av självmord är följande: alla fall där döden är en direkt eller indirekt följd av en handling eller underlåtenhet av offret, som han vet kommer att medföra detta resultat. Då han fann det omöjligt att klassificera icke sinnessjuka

¹¹⁾ Wolfgang, s. 275—276.

¹²⁾ *Ibid.*, s. 331—332.

¹³⁾ von Hentig, *Der Mord*, förordet.

¹⁴⁾ Om Émile Durkheim (1858—1917), från 1902 professor i filosofi och pedagogik vid universitetet i Paris, se Walter A. Lunden, *Émile Durkheim i Hermann Mannheim* (utgivare), *Pioneers in Criminology*, s. 301 (London, Stevens, 1960).

personers självmord som sådana på grund av brist på material, använde han i stället den etiologiska metoden att klassificera deras orsaker och antog att han därigenom även kunde klassificera självmorden.¹⁵⁾ Han indelade dem sålunda i tre välkända huvudgrupper, egoistiska, altruistiska och anomiska samt en fjärde, endast i förbigående nämnd kategori, den fatalistiska.

Förutom denna teoretiserande metod använde sig Durkheim huvudsakligen av statistiskt material, främst från Frankrike, men även i stor utsträckning från andra europeiska länder, antingen som utgångspunkt för sina hypoteser eller för att bevisa dem.

Hans typologi har sammanfattats i en av hans tabeller¹⁶⁾, som bättre än beskrivningar återger hans system:

Etiologisk och morfologisk klassificering av självmordets sociologiska typer.

		Individuella varianter	
		Grundläggande karaktär	Sekundära varianter
Rena typer	Egoistiskt självmord	Apati	Indolent melankoli med självtillfredsställelse. Skeptikers desillusionerade kallblodighet.
	Altruistiskt	Energi hos passion eller vilja	Lugn plikt känsla. Mystisk entusiasm. Fredligt mod.
	Anomiskt	Irritation, avsmak	Häftiga förebräelser mot livet i allmänhet. Häftiga förebräelser mot en särskild person (mord-självmord).
Blandade typer	Ego-anomiskt		Blandning av upphetsning och apati, av handling och drömmeri.
	Anomiskt-altruistiskt		Förbittrad uppbrusning
	Ego-altruistiskt		Melankoli blandad med moraliskt mod.

¹⁵⁾ Durkheim, s. 146—147.

¹⁶⁾ Ibid., s. 293.

Den fjärde typen, som ej ingår i schemat, det kortfattat behandlade fatalistiska självmordet, begås av hopplöst underkuvade personer utan framtid och hade enligt Durkheim endast historiskt intresse.¹⁷⁾ Utvecklingen före och under andra världskriget har emellertid visat dess aktualitet. Man kan t. o. m. ifrågasätta om ej Durkheim själv skulle varit benägen att välja denna utväg, om han fortfarande levte i Frankrike 1940, likaväl som den holländske kriminologen W. A. Bongers gjorde vid den tyska erövringen av hans hemland samma år.¹⁸⁾ Som en svensk motsvarighet till det fatalistiska självmordet torde kunna åberopas de baltiska flyktingarnas självmord, självmordsförsök och självstympningar vid utrymningen av interneringslägret på Ränneslätt och transporten till Trelleborg 1945—46.

Liksom överallt annorstädes inom samhällsvetenskaperna träffar man dock få renodlade typfall och många blandade fall eller gränsfall. Som exempel härpå kan man peka på de många självmord, som vid och strax efter krigsslutet begingos av ledande nazister och samarbetsmän på olika håll i Europa. Dessa skulle med betonande av något varierande faktorer i händelseförloppet, men med ungefär lika stor rätt kunna hänföras till alla Durkheims fyra typer, i varje fall med bortseende från moraliska värdeomdömen.

Viktigast i boken i det nu aktuella sammanhanget är Durkheims diskussion av förhållandet mellan mord och självmord. Ehuru de första jämförelserna mellan dessa båda fenomen gjordes redan under senare delen av 1700-talet och den franske statistikern Guerry senare 1833 pekade ut det omvända förhållandet mellan våldsbrott och självmord i Frankrike, fick problemet större betydelse först när medlemmar av den italienska kriminalantropologiska skolan, främst Enrico Ferri och Enrico Morselli,¹⁹⁾ började intressera sig därför. Durkheim sökte motbevisa deras påståenden om den absoluta inversa relationen mellan mord och självmord och om dessa båda fenomen som likvärdiga uttryck för samma karaktärstyp. Med användande av olika statistiska korrelationer ansåg sig Durkheim ha motbevisat det första påståendet och beträffande det andra ha visat att endast altruistiskt och anomiskt självmord uppträda i kombination med mord.²⁰⁾

¹⁷⁾ Ibid., s. 276 not 25.

¹⁸⁾ Om Bongers, se J. M. van Bemmelen, Willem Adriaan Bongers i Mannheim, s. 349.

¹⁹⁾ Jämför en iakttagelse som fortfarande är av intresse i Henry Morselli, *Suicide: An Essay on Comparative Moral Statistics* (New York, Appleton, 1882) s. 344, där författaren pekade på den starka benägenheten att vid självmord använda arbetsredskap som man var förtrogen med, något som fortfarande gäller i Sverige för självmord genom sprängning, en metod som är karakteristisk för bergsprängare och gruvarbetare.

²⁰⁾ Durkheim, s. 339—359.

Striden mellan Durkheim och den italienska skolan har närmare behandlats av Veli Verkko, som kom till det resultatet att det omfattande statistiska material från hela Europa som han själv sammanbragt tydde på att Ferris och Morsellis teorier visat sig riktigare än Durkheims.²¹⁾

Som en kritik av Durkheims verk har hans amerikanske utgivare George Simpson, som är professor i sociologi vid Brooklyn College i New York, anfört att hans förnekande av möjligheten att utreda självmordets orsaker genom individuella fallstudier är oriktigt.²²⁾ Det kan vidare tilläggas att Durkheim, som ju stödde sig på statistiskt material kombinerat med teoretiska spekulationer om sociologiska förhållanden, därvid måste anlita källor av synnerligen växlande värde och tillförlitlighet, att jämförelser mellan olika länder a priori tendera att bli missvisande och — isynnerhet — att statistiska uppgifter om frekvensen av självmord alltid äro för små därför att en del av fallen av olika anledningar bokföras som olyckshändelse eller sjukdom.

IV. Andrew F. Henry och James F. Short, Jr., *Suicide and Homicide. Some Economic, Sociological and Psychological Aspects of Aggression* (Glencoe, The Free Press, 1954).²³⁾

Verket söker sammanföra material, hämtat från sociologin, psykologin och nationalekonomin, till en teoretisk syntes om aggressionens riktningar och uttryck.

Bokens första del undersöker förhållandet mellan självmord, mord och konjunkturer. I begreppet mord synes ingå dels dråp, dels i vissa statistiska serier och vissa teorier även svårare misshandel. Boken utgår från antagandet att aggression ofta är en följd av frustration, att konjunkturerna åstadkomma förändringar i personers och grupper inbördes rang, och att frustration orsakas av att man hindras att uppehålla sin rang. Den hypotesen framställs att både självmord och mord såsom sätt att reagera på konjunkturförändringar kunna tolkas som aggressiva reaktioner mot de frustrationer som orsakas av det ekonomiska livets förlopp.²⁴⁾ I en exkurs under V. återkommer jag härtill.

Bokens andra del söker isolera de variabler som bestämma valet mellan självmord och mord i en frustrerad situation. Genom att

²¹⁾ Veli Verkko, *Homicides and Suicides in Finland and their Dependence on National Character*, s. 145—162 (Scandinavian Studies in Sociology. 3, Köpenhamn, 1951).

²²⁾ För svenska kritiker av Durkheim som sociolog, se Gunnar Aspelin, *Tankelinjer och trosformer*, s. 311 (1937) och Herbert Tingsten, *Idékritik*, s. 193 (1941).

²³⁾ Henry och Short togo båda sin doktorsgrad i sociologi vid University of Chicago. Henry var forskningsstipendiat vid Harvard, då han avled, och Short är professor i ämnet vid State College of Washington.

²⁴⁾ Henry—Short, s. 14—15.

korrelera självmord och mord med fakta om olika statuskategorier och styrkan hos det interpersonliga systemet framställas två teser, som efter omfattande omarbetningar erhålla sin slutliga form. Denna innebär att självmord varierar negativt och mord positivt med styrkan hos det yttre tvånget över handlandet. Sistnämnda term definieras som den utsträckning i vilken uppträdandet kräves anpassat till andras krav och förväntningar. När yttre hämningar äro svaga, kommer följaktligen den aggression som orsakas av frustration att riktas mot det egna jaget, och när det yttre tvånget är starkt, kommer sådan aggression att riktas utåt.²⁵⁾

Bokens tredje del diskuterar nyttiggörandet av utåtriktad aggression. Här antages det att dennas grundläggande och primära mål är en annan person snarare än det egna jaget, och att den utsträckning i vilken aggressionen riktas utåt varierar positivt med den utsträckning i vilken sådan aggression definieras som tillåten av angriparen.²⁶⁾ Slutsatsen blir då att omfånget av utåtriktad aggression, orsakad av frustration, varierar positivt med styrkan hos det yttre tvånget över uppträdandet.

Slutligen göres ett försök att psykologiskt förklara de skillnader i självmords- och mordfrekvensen som ej kunna förklaras genom förekomsten av det yttre tvånget över uppförandet. Denna förklaring innebär att den psykologiska tillåtligheten av utåtriktad aggression, baserad på frustration, varierar med den grad i vilken aggressionens yttre uttryck hotar grundvalarna för kärleksfaktorn i individens tillvaro.²⁷⁾

Boken är sålunda ett starkt teoretiskt präglad syntesförsök att på basis av visst statistiskt material, uteslutande hämtat från USA, sammansmälta tre olika samhällsvetenskapers teorier.

Som kritik kan sägas om bokens första del, att ehuru det statistiska materialet förefaller ovedersägligt, passa slutsatserna endast in på en av Durkheims fyra typer, nämligen den anomiska, medan de tre andra synas ha föga, om intet, att göra med konjunkturerna. Vad angår bokens andra del synes teorin om en negativ relation mellan självmord och styrkan hos det personliga relationssystemet likaledes endast passa in på en av Durkheims typer, nämligen det anomiska självmordet. Dessutom torde det största antalet självmord begås inom de grupper av samhället, där i varje fall ett visst relationssystem existerar. Vad vidare angår teorin om den positiva relationen mellan mord och styrkan hos det yttre tvånget över uppträdandet, antyda både Gillins och Wolfgangs undersökningar samt allmänna erfarenheter av brott mot liv här i landet att en mycket stor del av dessa brott begås av

²⁵⁾ Ibid., s. 16—17.

²⁶⁾ Ibid., s. 18.

²⁷⁾ Ibid., s. 18—19.

personer, som befinna sig utanför eller nedanför det organiserade samhället med dess klasser, grupper och statusproblem.

Bokens tredje del är svår att kritisera i detalj, då den utgår från vissa psykologiska teorier, som förefalla den utomstående betraktaren lika svävande som otillräckligt bevisade.

Slutligen nämnas ingenstades de intressanta kategorierna mångmördarna,²⁸⁾ de i USA:s gangstervärld förekommande yrkesmässiga mördarna²⁹⁾ och de i andra länder i varje fall tidigare existerande religiösa mördarna,³⁰⁾ tre kategorier, som det förefaller mycket svårt att sätta i något slags relation till konjunktursystemet.

V. *Exkurs.*

Henry och Shorts teori om sambandet mellan mord, självmord och konjunkturer är byggd på uteslutande amerikanskt material. För mord (i förut nämnd, vidsträckt och varierande mening) användes statistiskt material, hämtat från olika större staders polisstatistik och den federala dödsorsaksstatistiken för olika delar av åren 1910—49. För självmord användes nästan uteslutande den federala dödsorsaksstatistiken och ett par lokala serier för olika delar av åren 1900—47. För konjunkturerna slutligen användes det av försäkringsbolaget the Cleveland Trust Company utarbetade „Index of American Business Activity Since 1790“ (vanligen kallat Ayres' index), i huvudsak överensstämmande med den analys som gjorts av the National Bureau of Economic Research.³¹⁾

Trots de invändningar som ovan i olika hänseenden gjorts mot verket, föreföll denna teori så intressant att det syntes befogat att pröva dess tillämplighet på svenskt material. Siffrorna för självmord samt mord och dråp ha utan svårighet erhållits ur Sveriges Officiella Statistik, avdelning Dödligheten. För att erhålla enhetligt material ha siffrorna för mord och dråp hämtats därur, även sedan 1950 statistiska uppgifter över till polisens kännedom komna brott började publiceras. Vad angår konjunkturindex däremot, föreligger en brist på exakt svensk motsvarighet. Tänkbara alternativ äro dels löneutvecklingen för industriarbetare, dels levnadskostnaderna och dels partiprisernas förändringar.³²⁾ Idealet hade givetvis varit att konstruera ett vägt

²⁸⁾ Guy Logan, *Masters of Crime* (London, Paul, 1928).

²⁹⁾ Sid Feder och Burton B. Turkus, *Murder Inc.* (New York, Farrar, 1951) och von Hentig, *Der Desperado* (1956) och *Der Gangster* (1959, båda Berlin, Springer).

³⁰⁾ James L. Sleeman, *Thug, or a Million Murders* (London, Sampson Low, 1933).

³¹⁾ Henry—Short, s. 142.

³²⁾ För det ifrågavarande statistiska materialet och för värdefulla råd angående dess användning står jag i tacksamhetsskuld till aktuarien vid Göteborgs Stads Statistiska Byrå, pol.mag. Sixten Kellertz.

Resultatet framgår av nedanstående tabell.
Tabell 1.

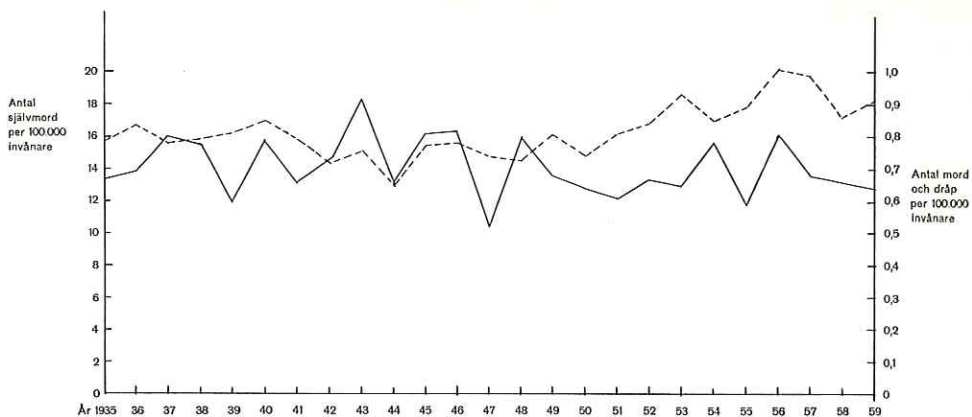
År	Årlig procentuell förändring				Mord och dråp		Själv mord		
	Genomsnittlig timförtjänst för vuxna, manliga indu- striarbetare	Levnadskost- naderna (konsument- priserna)	Parti- priserna	Genom- snittet av föregående tre serier	Genom- snitts- index 1935 = 100	Antal	Antal per 100.000 invånare	Antal	Antal per 100.000 invånare
1935	+	+	+	+	100,0	42	0,67	969	15,52
1936	+	+	+	+	101,5	43	0,69	1.045	16,70
1937	+	+	+	+	108,1	50	0,80	978	15,58
1938	+	+	+	+	114,7	49	0,78	996	15,82
1939	+	+	+	+	118,7	38	0,60	1.022	16,16
1940	+	+	+	+	137,0	50	0,79	1.086	17,09
1941	+	+	+	+	155,5	42	0,66	1.009	15,79
1942	+	+	+	+	169,5	47	0,73	922	14,33
1943	+	+	+	+	174,6	60	0,92	982	15,13
1944	+	+	+	+	176,9	44	0,67	858	13,08
1945	+	±	±	+	178,5	54	0,81	1.018	15,34
1946	+	±	±	+	180,8	55	0,82	1.044	15,34
1947	+	±	±	+	185,3	36	0,53	1.008	14,82
1948	+	+	+	+	209,1	55	0,80	1.000	14,53
1949	+	+	+	+	212,7	47	0,68	1.130	16,25
1950	+	+	+	+	219,9	45	0,64	1.043	14,86
1951	+	+	+	+	269,6	43 ³³⁾	0,61	1.145 ³⁴⁾	16,19
1952	+	+	+	+	289,5	48	0,67	1.192	16,73
1953	+	+	+	+	299,8	47	0,65	1.332	18,57
1954	+	+	+	+	304,6	56	0,78	1.225	16,98
1955	+	+	+	+	320,1	48	0,59 ³⁵⁾	1.293	17,80
1956	+	+	+	+	339,6	65	0,81	1.474	20,15
1957	+	+	+	+	352,8	54	0,68	1.463	19,86
1958	+	+	±	+	363,4	51	0,66	1.282	17,29
1959	+	+	±	+	369,9	52	0,64	1.350	18,11
1960	+	+	+	+	5,0				

33) Fr. o. m. 1951 har rubriken ändrats från "mord och dråp" till "mord, dråp och uppsätlig misshandel".

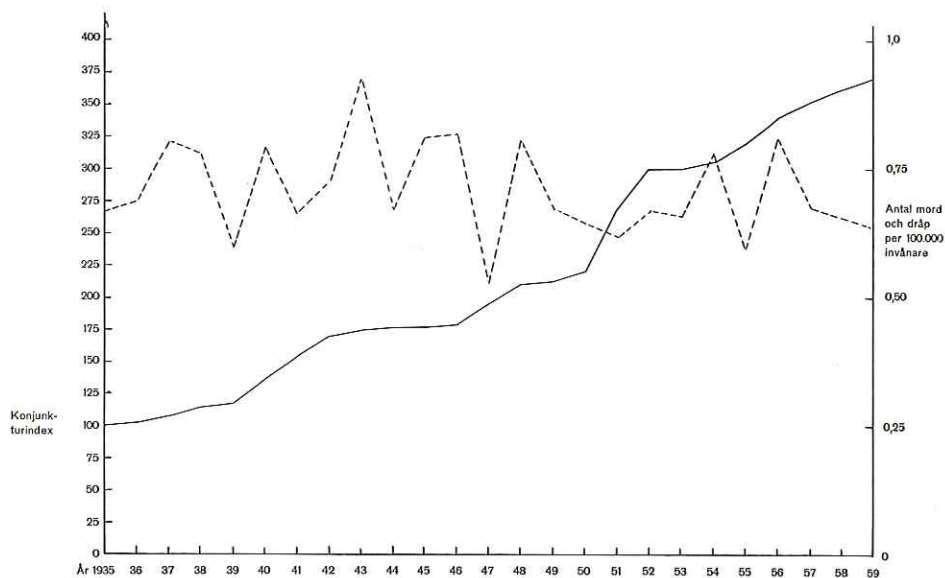
34) Rubriken har samtidigt ändrats från "själv mord" till "själv mord och självtullfogad skada".

35) Fr. o. m. 1955 per 100.000 invånare över 1 år.

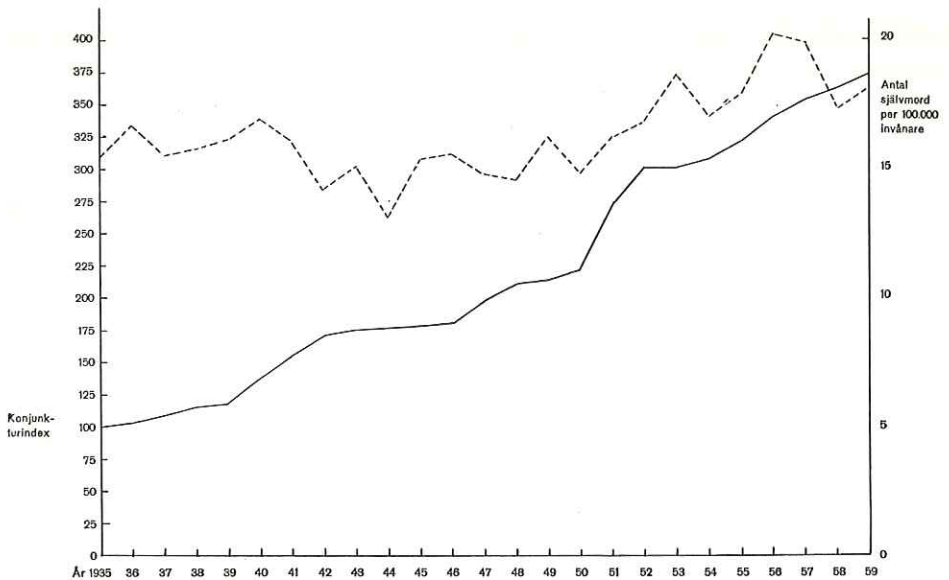
Tabell 2. Jämförelse mellan mord (och dråp) samt självmord.

Tabell 3. Jämförelse mellan mord (och dråp) samt konjunkturer.

Tabell 4. Jämförelse mellan självmord och konjunkturer.

index, bestående av olika delfaktorer, men detta hade blivit alltför komplicerat för ett så anspråkslöst försök som det här avsedda. Av denna anledning har som konjunkturindex helt enkelt valts det årliga genomsnittet mellan dessa tre faktors förändringar, varvid topparna delvis komma att utjämnas på grund av den eftersläpande inverkan som dessa faktorer ha på varandra.

Övriga uppgifter ha hämtats ur Sveriges Officiella Statistik. Folkmängden och dess förändringar. Dödsorsaker.

Resultatet som framgår av följande tabeller visar sålunda ej att Henrys och Shorts hypoteser bekräftats på svenskt material. En sammanställning av kurvornas tendens visar följande resultat för en period av 24 år.³⁶⁾

Jämförelse Riktning	Mord- självmord	Mord- konjunkturer	Självmord- konjunkturer
Samma	14	9	12
Motsatt	10	12	10
Odeciderad	0	3	2

³⁶⁾ De inramade siffrorna äro de som borde varit störst enligt hypotesen.

Beträffande ingen av jämförelserna har sålunda den faktor dominerat som enligt hypotesen skulle vara den viktigaste. Å andra sidan kunna många anledningar härtill föreligga. Sålunda torde en avsevärd skillnad föreligga mellan de amerikanska starkt växlande konjunkturerna under perioden 1900—49 och den ständigt stigande högkonjturen i Sverige under perioden 1934—59. Vidare kan befolkningens varierande ålderssammansättning inverka såtillvida att i årsklasserna under 15 år dödsorsaken självmord nästan helt saknar betydelse, medan dödsorsaken mord och dråp är av ringa betydelse för samma kategori. Ett stort antal andra faktorer kunna också vara av betydelse. Trots att resultatet sålunda är allmänt odeciderat men pekar i riktning mot de amerikanska hypotesernas riktighet har det likväl ansetts vara av betydelse att framlägga resultatet för att måhända stimulera statistiker av facket att närmare undersöka det i och för sig mycket intressanta problemet.

Avslutning.

För en jämförelse mellan de fyra diskuterade verkan har för överskådlighetens skull uppgjorts nedanstående tablå.

Verk av	Gillin	Wolfgang	Durkheim	Henry-Short
Författare	Sociolog av äldre vittomfattande typ	Modern sociolog med omfattande statistiska kunskaper	Sociolog av äldre filosofisk typ	Moderna sociologer med inslag av nationalekonomi och psykologi
Metod	Statistik och case-studies	Omsorgsfullt dokumenterad statistik och allsidig behandling av materialet	Statistik och teoretiska spekulationer	Statistik och teoretiskt verifierade hypoteser
Kritik mot metod	Bristfälligt urval och dålig kontrollgrupp		Bristfällig statistik	Stark påverkan av frustrations-aggressionshypotesen
Kritik mot slutsatser	Delvis truismer, delvis eklekticism		Delvis spekulativa	Ofullständiga genom att de endast passa in på en del av materialet

Såsom redan torde ha framgått av det tidigare, ansluter jag mig för egen del, när det gäller kriminologiska undersökningar av särskilda brott, till den av Wolfgang använda metoden.

Därutöver kan vidare anföras: Mellan mord och självmord synes det föreligga en nära förbindelse, som förtjänar att närmare utforskas.³⁷⁾ Mord följda av självmord (utvidgade självmord, tyska Mitnahmemord) erbjuda en kategori, där sambandet är särskilt påtagligt. En annan är den typ, nära besläktad med Durkheims altruistiska självmord inom militära grupper, där ett självmord begås på order, som ej behöver vara utsagd i ord, vilken ligger mycket nära en anstiftan till mord på det egna jaget.³⁸⁾ En tredje närliggande kategori är den grovt vårdslöse bilföraren, vars lek med döden lika gärna kan resultera i att han dödar någon annan som sig själv, och där i båda fallen gränsen mellan grov vårdslöshet och eventuellt uppsåt är obestämd och lätt att överskrida. En fjärde kategori, som dock på grund av preventivmedlens inverkan nu är av mindre betydelse än tidigare, sammanhänger med utomäktenskapliga icke önskade havandeskap. I denna situation ligga många alternativ ytterst nära varandra, och det synes vara delvis slumpen, delvis lokala och klassbetonade sedvänjor som avgöra vilket alternativ som tillgripes. Som dylika kunna nämnas:

(före det väntade barnets födelse):

1) föräldrarna begå självmord efter gemensam överenskommelse,

2) fadern dödar modern efter överenskommelse och begår sedan självmord (där dock ofta viljan och förmågan att fullfölja uppsåtet svikta),

3) fadern förmår modern att begå självmord eller att samtycka till att låta sig dödas av honom genom att vilseledande lova henne att samtidigt eller omedelbart därefter begå självmord,

4) fadern dödar modern för att bli kvitt henne,

5) modern dödar fadern av hämnd eller svartsjuka (eventuellt följt av självmord),

6) fadern arrangerar eller utför själv en fosterfördrivning eller förmår modern att själv utföra den, i samtliga fall med sådana medel att hennes död förefaller sannolik,

³⁷⁾ Jämför Karl Menninger, *Man Against Himself* (New York, Harcourt, 1938).

³⁸⁾ Som ett exempel kan nämnas den österrikiske chefen för det militära kontraspionaget överste Alfred Redl, vars landsförräderi till rysk förmån upptäcktes 1914, och som då fick besök av två överordnade som överlämnade en pistol och meddelade att de skulle återkomma om en timme. Se Carl Olof Bernhardsson, *Spionpolisen går på jakt* s. 33—36 (1952).

7) modern fördriver eller låter fördriva sitt foster på sådant sätt att risken att dö bör framstå som i varje fall möjlig för henne,

8) modern begår självmord på egen hand,

(efter barnets födelse):

9) modern begår självmord på egen hand och

10) modern begår barnamord. Detta kan antingen följas av självmord eller kunde på den tid då dödsstraff följde på barnamord betraktas som ett surrogat för självmord.

Klas Lithner.